

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

Vreemde vrijgemaakten

Dit jaar verscheen in de TU-bezinningsreeks onder redactie van M. te Velde en H. Werkman de bundel *Vrijgemaakte vreemdelingen. Visies uit de vroege jaren van het gereformeerd-vrijgemaakte leven (1944-1960) op kerk, staat, maatschappij, cultuur, gezin* (Barneveld 2007). Aan de hand van (omgewerkte) doctoraalscripties wordt teruggekeken op het eigen vrijgemaakt-gereformeerde verleden. In dat verleden werd de vreemdelingschap sterk beleefd. Maar volgens deze bundel ook *te* sterk beleefd. Vreemde jongens, die vrijgemaakten van toen.

Achtergrond en bedoeling

In het 'Woord vooraf' informeert prof. dr. M. te Velde over de achtergrond van deze bundel. In een kerkhistorisch specialisatieproject werd aan de TU te Kampen teruggekeken op de eerste periode uit de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Het leidde tot een studiedag, waarop de resultaten van het onderzoek werden gepresenteerd en door coreferenten van commentaar voorzien. Deze referaten en coreferaten vinden we - op één na - in deze bundel terug. Met een afsluitende nabeschuiving van prof. Te Velde.

De bundel heeft niet de pretentie een perfecte allesomvattende weergave van het onderzochte verleden te zijn, laat staan van een 'laatste oordeel' erover. Wel is dergelijk onderzoek van belang voor de oriëntatie van de eigen kerkelijke toekomst. Vandaar dat met name prof. Te Velde in dit opzicht enkele lijnen trekt (p. 175v).

Het is een goede zaak dat studieresultaten als deze voor een breder publiek beschikbaar komen. Het geeft ook gelegenheid om betrokken mee te leven met wat er aan onze TU gedaan wordt. Wat dat betreft alle waardering dus. Terecht overigens dat Te Velde aangeeft dat in dit boek geen laatste woord gesproken wordt. Met alle respect voor doctoraalscripties, het gaat om wetenschappelijke eerstelingen. Met alle beperkingen van dien.

Alleen lijkt men hier en daar deze beperkingen te vergeten. Alsof met *Vrijgemaakte vreemdelingen* dé geschiedenis van de eerste periode van onze kerken geschreven is. Niet dus. Het gaat om voorlopige resultaten. Voor mijn idee heeft Te Velde deze overwaardering - stellig onbedoeld, maar toch - mede in de hand gewerkt, door een breedvoerige nabeschuiving van 25 pagina's aan deze referaten en coreferaten te verbinden (p. 175v). Wat m.i. niet helemaal gewettigd wordt door het gewicht van de voorafgaande bijdragen.

Vreemdelingen

Vrijgemaakten wisten zich vreemdelingen in deze wereld, maar tegelijk participanten in het wereldgebeuren, schrijft Te Velde (p. 181). De antithesegedachte leefde sterk. En terecht. Het gaat om een belangrijke bijbelse gedachte. 'Maar de uitwerking die men eraan gaf, creëerde soms meer vreemdelingschap dan nodig was. Zo kregen de vrijgemaakte kerken een isolationistische en hoogmoedige uitstraling' (p. 185). Daarbij is met name te wijzen op het denken over de *kerk*. 'Kijken we na zestig jaar terug, dan is het thema van de kerkopvatting in

vrijgemaakte kring veel te veel centraal en beslissend gemaakt. Dat is scheefgroei geweest. De leer over de kerk is immers maar één hoofdstuk van de geloofsleer' (p. 184).

Met deze typering van prof. Te Velde is de doorgaande teneur van de bundel goed weergegeven. Er was te veel nadruk op de (ware) kerk en op wat vrijgemaakt-gereformeerden van andere christenen scheidt. En op een bepaalde manier betalen we daarvan nu nog steeds de rekening. Van het ene uiterste wordt nu soms naar het andere doorgeslagen (p. 184).

Dat laatste is helaas maar al te waar. Hoe je ook over het verleden denkt, helaas lijkt vandaag de dag voor menigeen binnen onze kerken de kerkvraag niet meer van belang. Om over kerkbesef en kerkelijk besef maar te zwijgen. Interkerkelijk evangeliseren, desnoods met baptisten erbij - waarom niet? Een gereformeerd predikant gaat voor in een welkomstdienst in een PKN-gemeente (vond onlangs plaats) - het lijkt stilzwijgend te kunnen passeren. Alsof art. 27 tot 29 NGB (dus inclusief het onderscheid tussen ware en valse kerk) niet tot onze confessionele bagage behoort. Soms voelt een mens zich vreemdeling in zijn eigen kerk...

Billijkheid

Met kritisch kijken naar je eigen kerkelijke verleden is niets mis. Naast persoonlijke zelfbeproeving is kerkelijke zelfbeproeving geboden. Het kerkelijk handelen is niet heilig in zichzelf. Waar mensen bezig zijn - ook met de meest vrome bedoelingen - zijn er zonden en gebreken.

Je moet wel de billijkheid in het oog houden. Je kijkt terug vanuit nú. Prof. dr. G.J. Schutte constateert in zijn recensie van *Vrijgemaakte vreemdelingen* (ND van 20 april 2007) bij enkele jonge theologen een zekere vervreemding ten aanzien van het verleden. Begrijpelijk. De grote woorden van toen maken nu soms een onwerkelijke indruk. Tegelijk is de vraag te stellen: wordt het vrijgemaakt verleden niet te veel vanuit het heden beoordeeld?

De eerlijkheid gebiedt te zeggen, dat wel gepoogd is om het besproken verleden in de eigen historische context te plaatsen. Wat wij als 'vrijgemaakte specialismen' kunnen ervaren, is meer dan eens een verbijzondering van een bredere gereformeerde traditie. R.E. van der Woude (p. 66) en M. te Velde wijzen bijvoorbeeld op Groen van Prinsterer en het antirevolutionaire denken (p. 66, p. 194). Zoals Te Velde ook hardop erkent: 'Vrijgemaakten uit de jaren vijftig en zestig leefden in een heel andere algemene cultuur en context dan wij' (p. 195; zie ook p. 196). Schutte maakt dit meer expliciet: men leefde in een verzuild Nederland, men had de demonie van de Tweede Wereldoorlog achter de rug, er was tegelijk vertrouwen in een nieuwe maakbare samenleving. Ideologische bevlogenheid leefde veel breder dan alleen bij de vrijgemaakten. Schutte concludeert: 'Die vrijgemaakten van de eerste generatie waren niet zo heel veel "vreemder" dan hun niet-gereformeerde tijdgenoten.' Al waren zij gemiddeld wel radicaler en principiëler.

Toch had de context van destijds sterker kunnen doorklinken in werkstukken die als *historische* studies bedoeld zijn. Voor zulke studies is een zekere afstand nodig. Maar tevens invoelingsvermogen in de situatie van toen. Kritiek is geoorloofd. Je moet echter degenen over wie je schrijft, ook recht doen.

Daarbij had ook de specifiek kerkelijke situatie meer aandacht verdiend. Ja hoor, soms was het accent op de kerk wel eens heel erg groot. Zoals door sommigen (niet door allen!) de 'doorgaande reformatie' gedreven is. Het zicht op de kerk viel wel eens erg smal uit. Tegelijk

heeft dat iets te maken met de wetmatigheid dat je je na een kerkelijke breuk in je eigenheid en zaaksgerechtigheid wilt profileren. Binnen de kerken van de Vrijmaking speelde dat temeer, omdat het eigen bestaansrecht van binnenuit werd aangevochten. De Bos-actie van de jaren vijftig was geen geïsoleerd gebeuren. Tot eind jaren zestig was er bij sommigen binnen de kerken een hang naar de synodaal-Gereformeerde Kerken, waarbij het eigen kerk-zijn verdedigd moest worden. Daarmee wil niets goedgepraat zijn. Het moet voor een billijke beoordeling wel meegewogen worden.

Nuanceren

Er zijn binnen de Gereformeerde Kerken na de Vrijmaking inderdaad dingen heel erg misgegaan. Ook wanneer je ze plaatst in de context van toen. Het verhaal van F.J. Bijzet over de 'kwesie Kralingen' is onthutsend (p. 71v). Persoonlijk vind ik deze bijdrage een hoogtepunt in deze bundel. Al gaat het om een kerkelijk dieptepunt. Het is het verhaal over te sterk ontwikkelde ego's, te grote woorden, over onmachtige kerkelijke vergaderingen en over predikanten die met veel kabaal hun vermeend kerkrechtelijk gelijk uitventten. Zo klein kan het dus in Gods kerk toegaan!

Er ging meer mis binnen de kerken. De brief van K.C. van Spronsen uit 1953, dat de kerken rustig 20.000 leden konden missen, verdient geen schoonheidsprijs. W. Smouter meent dat hier niet van een incident sprake is, maar van een meer algemeen beeld: 'religieus extremisme was schering en inslag' (p. 96). Opvallend trouwens dat een predikant uit de NGK, die zelf in het drama 'Kralingen' geen medespeler was, het heeft over 'ons' en 'wij'. Of hangt dit samen met het toen nog gemeenschappelijk verleden? Dan nog klinkt het apart in de situatie van nu.

Dat beeld - van religieus extremisme, en dan met name op het punt van de kerk - kom je vaker in de bundel tegen. Het gaat over 'de' vrijgemaakten, die de leer van de kerk te zeer hebben verabsoluteerd. Laten er uitzonderingen zijn geweest, blijktbaar is dit het totaalplaatje.

Het lijkt mij op z'n zachtst gezegd te ongenueerd om dat neer te zetten als het plaatje van 'de' vrijgemaakten. De officiële kerkelijke papieren vanaf de Vrijmaking wijzen een andere kant op. Al beschouwden de vrijgemaakte kerken zich als de wettige voortzetting van de Gereformeerde Kerken in Nederland, men presenteerde zich niet als de enige ware kerk in Nederland. Vandaar dat in 1946 meteen contact werd gezocht met de Christelijke Gereformeerde Kerk(en), 'gedrongen door het Woord des Heeren ... en de daarop rustende belijdenis ... te staan naar kerkelijk samenleven met allen, die met ons door één Geest één Heere aanbidden en éénzelfde geloof belijden' (*Acta GS Groningen 1946*, p. 47).

Iets dergelijks is op te merken over de GS Amersfoort-West van 1967. Prof. Te Velde vindt het een zwak punt dat deze synode zich alleen uitsprak over de binding aan de belijdenis 'en geen besef toonde dat in de vrijgemaakte traditie wel degelijk een versmald en exclusiverend spreken over de kerk aanwezig was' (p. 182). Waarom de synode zich daarover had moeten uitspreken, wordt niet duidelijk. Het punt stond als zodanig niet op de agenda. Aan de orde was de kwestie hoe je met de belijdenis omgaat. Is er afstand tussen het fundament van de heilige algemene christelijke kerk en het zogenaamd historisch fundament van de Gereformeerde Kerken in Nederland? En mag je die belijdenis ook concreet toepassen? Dát waren de grote punten in geding. Daarover heeft Amersfoort-West zich dan ook uitgesproken. En als er nu één synode geen last had van kerkelijke enghartigheid, dan uitgerkend deze synode, waar besloten werd tot contactoefening met presbyteriaanse kerken in Korea. Kerken met wie er best enig confessioneel reliëf was en is. Tussen de Confessie van Westminster en

de Nederlandse Geloofsbelijdenis is in meer dan één opzicht verschil aan te wijzen. Het was geen reden om elkaar niet als gereformeerde kerken te (h)erkennen. Hier was geen spoor van confessionalistische enghartigheid.

Sterker nog, toen binnen de kerken ds. J. Hoorn opstond en begon te vertellen dat er buiten de vrijgemaakte kerken geen geloof en geen zaligheid (mogelijk) is, hebben de kerken een- en andermaal hiertegen hardop 'Nee' gezegd. Hoezo, 'de' vrijgemaakten waren zo exclusivistisch?

Nogmaals, daarmee is niet ontkend dat er door sommigen te smal en te eenzijdig over de kerk is gesproken. Maar het gaat te ver om dit tot het algemene klimaat en beeld te verklaren. Alsof het gros van de vrijgemaakten een stelletje drammers is geweest. En het alleen maar wetticisme, intellectualisme en exclusivisme was wat de klok sloeg. Wat dat betreft waarschuwt E. van Middelkoop terecht tegen karikaturale vrijgemaakte geschiedschrijving, die wetenschappelijk beneden de maat blijft. 'Wie dan in het verleden naar vormen van religieus extremisme zoekt, vindt die ook, maar onbeantwoord blijft de vraag naar de representativiteit van een dergelijk extremisme' (p. 168).

K. Schilder

Dat in het spreken over de kerk binnen de vrijgemaakt-Gereformeerde Kerken het spreken van K. Schilder een rol heeft gespeeld, is zonneklaar. M. te Velde weet over dit denken van Schilder waarderende woorden te spreken. Zoals hij ook evenwichtig spreekt over de 'reformatische beweging' uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Schilder kwam op voor de concreetheit van Christus' kerkvergaderend werk. Hij probeerde te ontkomen aan het denominationalisme (p. 178v). Wel constateert Te Velde dat deze poging te hoog gegrepen was, en leidde tot de pretentie zo ongeveer de enige ware katholieke kerk in Nederland te zijn (p. 182).

Je kunt de vraag opwerpen of Schilders denken - hoe onbedoeld ook - niet kan leiden tot een versmald denken over de kerk. Het is hier niet de plaats en het moment om die discussie te voeren. Het was in ieder geval niet Schilders insteek. De dynamiek, die Schilder in Christus' vergaderingswerk erkent, wil statisch spreken over de kerk voorkomen, alsof de kerk aan één adres vastzit. Waar Christus werkt, verschijnt de kerk, aan de kenmerken herkenbaar als kerk. Daarbij legt Schilder nadruk op de zichtbaarheid en eenheid van de kerk. Kerk zijn is één (willen) zijn: het oecumenisch willen is basaal voor kerk zijn. Daar kun je een heel eigen kant mee opgaan. Ook met de scherpe woorden, die Schilder aan het adres van andere kerkelijke gemeenschappen gesproken heeft. Blijft de vraag in hoeverre je Schilder voor dit gebruik van zijn woorden aansprakelijk kunt stellen.

Een andere kwestie is die van Schilders leiderschap in de kerken van de Vrijmaking. E.J. Terpstra - een vreemde eend in deze TU-bijt, Terpstra studeerde af aan de RU in Groningen - stelt dat Schilder de ontwikkelingen binnen de kerken steeds minder beheerste. Als leider faalde hij jammerlijk en had hij geen werkelijke invloed. In feite werd Schilder door P. Jongeling overruled. Een opvallende stelling, die dan ook de aandacht heeft getrokken. Dr. ir. J. van der Graaf bracht zijn bespreking van *Vrijgemaakte vreemdelingen* zelfs onder de noemer 'Schilders invloed bleef beperkt' (RD van 9 mei 2007).

Het merkwaardige is het vrijwel ontbreken van documentatie voor deze stelling. Er wordt geponeerd, nauwelijks onderbouwd. Als argument noemt Terpstra het incident rond de

toetreding van een christelijke gereformeerde student tot het Kamper studentencorps FQI. Een vreemd voorbeeld. Want juist daar wist Schilder als erelid van FQI doeltreffend leiding te geven, ondanks verzet in het corps. Schilder vond: als je elkaar erkent als kerk, kun je elkaar in de organisatie niet passeren. De student in kwestie werd dan ook toegelaten tot FQI. Hoezo geen leiding?

Een andere zaak is of Schilder - afgezien van zijn geestelijk leiding geven in boek en blad - als 'kerkelijk leider' wilde optreden. Niet dus. Hier is H.J. Jager een onverdacht getuige. Naar eigen getuigenis was Jager bepaald geen 'schilderiaan'. Schilder zou het ook niet gewild hebben, voegt Jager eraan toe. Toen Jager in Kampen benoemd werd als opvolger van S. Greijdanus, werd hij links en rechts gewaarschuwd. Je zou alleen maar goede vrienden met Schilder kunnen zijn, wanneer je naar zijn pijpen danste. Maar Jager kreeg van Schilder alle ruimte die hij wenste. 'Men zei, dat hij wilde heerschen. Ik ondervond, dat hij wilde dienen' (*Gedenkt uw voorgangeren. In memoriam prof. dr. K. Schilder 19 december 1890 - 23 maart 1952*, Goes 1952, p. 47). M.i. dacht Schilder te kerkelijk om de zaak naar zijn hand te willen zetten. Hier is F.J. Bijzet bij te vallen, dat de Gereformeerde Kerken na de Vrijmaking minder Schilder-kerken waren dan hun vaak verweten is. 'Raad van de grote Klaas werd graag aangehoord, maar ook rustig in de wind geslagen als men zich er niet door overtuigd achtte. Maar ligt dit eigenlijk ook niet voor de hand? Wie als aanhanger van het "oude" kerkrecht bevreesd is voor te grote invloed van meerdere vergaderingen op de plaatselijke kerk, zal het ook zijn voor te grote invloed van kerkelijke leiders, hoe geëerd ook' (p. 87).

Nabeschouwing

Het ontbreekt mij in deze Kroniek aan de ruimte om nader in te gaan op de verschillende bijdragen. Het gaat ook niet om een boekbespreking, al is *Vrijgemaakte vreemdelingen* wel het uitgangspunt voor deze Kroniek, maar om een bijdrage in de discussie over de manier waarop wij met ons verleden omgaan. En - in verband daarmee - met onze toekomst, waarover straks meer.

Wel wil ik nog aparte aandacht geven aan de nabeschouwing van prof. Te Velde. Die bijdrage roept een wat dubbel gevoel op. Te Velde wil aan het verleden recht doen. Het gaat niet om een eenzijdig kritisch verhaal. Het verleden wordt ook niet minachtend weggezet. Steeds worden positieve kanten genoemd en gewaardeerd.

Maar telkens is er een keerzijde. De noties van vreemdelingschap, ambt, verbond, roeping, beroep op de Schrift - steeds blijkt het allemaal 'te' te zijn geweest. Met openingen naar een radicaliteit die heel makkelijk kon omslaan in zwart-wit denken en een doperse houding. De eigen overtuiging werd strijdbaar verabsoluteerd en men kende nauwelijks waarde toe aan andere tradities. Enz., enz. Wat met de ene hand gegeven wordt, wordt met de andere voor een behoorlijk deel weer teruggenomen.

Dan vallen er ook grote woorden. Het roepingsbesef maakte niet alleen gewetensvol en zorgvuldig, maar ook scrupuleus en krampachtig. Ondernemend en ijverig, maar dikwijls ook activistisch en perfectionistisch. De vrijgemaakten verabsoluteerden menigmaal de eigen overtuiging en kenden nauwelijks waarde toe aan andere tradities. Het denken vanuit de wettigheid bracht een sterk rationele en argumentatieve en een formele en juridische benadering met zich mee. Er werd een eigen traditiebeeld ontworpen. Ik doe maar een greep uit p. 192-195. Weer dat beeld van 'de' vrijgemaakten. Alles goed en wel, maar hier mis je

pijnlijk de nuancering. En toch ook wel de onderbouwing. Daarvoor leveren de voorafgaande bijdragen m.i. te weinig materiaal.

Prof. Te Velde stelt dat er op hoofdzaken een consensus (= overeenstemming) moet groeien over de waardering van de vrijgemaakte traditie op enkele specifieke en aangelegene punten. Met als spits het openleggen van het zelfinzicht voor de Here God, bij wie genade en vergeving te vinden zijn, en zelfs kerkelijke schuldbelijdenis. Voor zijn deel belijdt prof. Te Velde (als scholier, student, predikant, docent, deputaat, adviseur, schrijver van artikelen) schuld voor zijn aandeel in gebreken en zonden tegenover anders-kerkelijke christenen, met name ten aanzien van de broeders en zusters van hetzelfde huis, met wie het in de jaren zestig van de vorige eeuw tot een breuk kwam. 'Er is veel waar ik met een goed geweten op terugkijk. Maar er zijn ook lijnen van denken en manieren van doen waarvan ik spijt heb' (p. 198-199, citaat op p. 199).

Het is moeilijk om kritiek te oefenen op een tere zaak als een persoonlijke schuldbelijdenis die oprecht gemeend is. Maar nu dit publiek gebeurt, mogen er ook - zij het met schroom - kanttekeningen bij geplaatst worden. Allereerst is het de vraag of een kerkelijke consensus in de taxatie van het verleden haalbaar is. Het lijkt er bovendien op alsof de richting van deze taxatie nu al vaststaat. Er is kennelijk reden tot schuldbelijdenis. Voor zijn deel neemt prof. Te Velde daar alvast een voorschot op. Maar van welke uitlatingen heeft hij nu precies spijt? Dat blijft ondanks alle omringende tekst vaag.

Toekomst

Hoe gaan we verder met elkaar? Die vraag komt in *Vrijgemaakte vreemdelingen* meer dan eens aan de orde. R. Kuiper constateert dat er ruimte is gekomen voor ontmoetingen van allerlei aard, 'maar is er nog enige belijning, is er eenheid van Schriftverstaan, eenheid van optreden en denken in deze wereld?' (p. 41). Kuiper ziet het evangelicale denken oprukken. Het kan op korte termijn een positieve impuls geven, maar het kan ook zijn dat op den duur er geen geestelijke scherpte meer overblijft. 'Wat rest is acceptatie van ieders relatieve gelijk, geen vuur, geen overtuiging om in de samenleving mee voor de dag te komen' (opnieuw p. 41).

Ook prof. Te Velde kijkt naar de toekomst. En noemt de noodzaak om de schriftuurlijk-gereformeerde overtuiging te verbreden. In onze eigen kleine en overzichtelijke kerkelijke gemeenschap krijg je zomaar nieuwe en beperkte lievelingsthema's: 'Christus centraal', 'Meer van de Geest'. Te Velde pleit voor een terugkoppeling op de brede gereformeerde traditie en op de Reformatie van de 16^e eeuw. In combinatie met kennisname van hedendaags theologisch denkwerk. Maar vooral door studie van de heilige Schrift.

Terecht constateert prof. Te Velde reliëf binnen de gereformeerde gezindte in Nederland. Hij onderscheidt confessioneel-gereformeerd, evangelisch-gereformeerd en bevindelijk-gereformeerd. De typering evangelisch-gereformeerd lijkt mij voor discussie vatbaar. Dat houdt toch iets van een vierkante cirkel. Dat neemt niet weg dat op zichzelf genomen accentverschillen niet verkeerd zijn. Mits je elkaar blijft vinden bij Schrift en belijdenis.

Het zal dan ook zaak zijn om ons als Gereformeerde Kerken blijvend te verankeren in de Schrift en de daaraan ontleende gereformeerde belijdenis. Graag sluit ik mij bij Te Velde aan wanneer hij schrijft dat diepgaande studie van de heilige Schrift uiteindelijk de grootste kracht is van de gereformeerde traditie (p. 200). Dan mogen de gereformeerde belijdenisgeschriften

niet ongenoemd blijven. Niet omdat zij een eigen zelfstandigheid naast de Schrift hebben. Maar juist omdat zij naar de Schrift willen toeleiden. Eveneens val ik Te Velde bij wanneer hij pleit voor studie van het werk van grote denkers uit de christelijke kerk, met name sinds de Reformatie (opnieuw p. 200). Gereformeerden hoeven geen leentjebuurt te spelen bij allerlei evangelicale literatuur. Alsjeblieft niet! Wat ik zojuist citeerde van R. Kuiper, lijkt me heel erg raak. We hebben in de loop van de geschiedenis heel wat van de Here in eigen huis gekregen, dat je tot eigen schade verwaarloost. Al hoef je je niet tot eigen kring te beperken. En al dien je ook in je eigen tijd het Woord van God (theologisch) te doordenken.

Maar ken je het verleden niet, dan moet je het overdoen. Als vrijgemaakt-Gereformeerde Kerken mochten we veel leren over Gods verbond. Over heilshistorie. Over de betekenis van de kerk, jazeker! In hoeverre functioneert die erfenis nog onder ons, in prediking en geloofsbeleving? Dan gaat het er niet om de oude woorden alleen maar te repeteren. Maar om ze in eigen tijd een plek te geven. Over wat prof. Te Velde zegt over het 'ongewild verbondsautomatisme' onder ons, zou ik nog wel eens willen doorpraten. Maar ik onderstreef wat hij zegt over de uitdaging voor vrijgemaakt-gereformeerde theologen om de leer van het verbond opnieuw te doordenken en te verwoorden (p. 191). Datzelfde geldt ook voor zaken als heilshistorie en het denken over de kerk. Om in onze tijd de Here te dienen en kerk naar het Woord te zijn. Die dan ook naar buiten toe wat te bieden heeft.

Bezinning

Prof. dr. M. te Velde is enthousiast over de initiatieven in ons kerkverband tot gemeentestichting. Al vindt hij tegelijk dat we als kerken te veel naar binnen zijn gericht. Er is heel veel mogelijk zonder dat je het bestaande kerkelijke leven hoeft om te gooien of de kerkorde te wijzigen. Waag je ook maar aan het experiment. Er is al zoveel bezonnen. Ga gewoon aan de slag. Aldus prof. Te Velde volgens het *ND* van 26 september 2007.

Bij enkele opmerkingen van prof. Te Velde in het bedoelde interview wil ik een kanttekening zetten:

1. Onder de betrokkenheid met ongelovigen, waarvan Te Velde blijkt geeft en waarvoor hij pleit, is alleen maar een dikke streep te zetten. Over de manier waarop je als kerk hen probeert te bereiken, is discussie mogelijk. Over het doel zijn we het eens. De liefde van Christus zal ons bewegen maken met anderen om ons heen.
2. Prof. Te Velde stelt dat wij als kerken te zeer naar binnen gericht zijn. Ambtsdragers zouden te weinig vooropgaan en zich te zeer als instructeurs opstellen. Terwijl er juist leiders nodig zijn die zelf voorop durven gaan en de gemeente hierin meenemen. Hoe begrijpelijk ook dat dit binnen het kader van een interview niet wordt uitgewerkt, hier is wel enige toelichting nodig. Uiteraard moet een kerkenraad leiding geven en initiatieven ontwikkelen. Als dat maar niet leidt tot besluiten en initiatieven over de hoofden van de gemeente heen. Wanneer je als ambtsdragers ver voor de gemeente uitloopt, kan dat iets heel elitairs krijgen. Meenemen mag niet meesleuren worden. Dat zal de bedoeling van prof. Te Velde niet zijn. Al stelt zijn opmerking 'Er moeten leiders opstaan die zeggen: dit gaan we doen' in dit opzicht niet echt gerust. Er zijn al te veel klachten over ambtsdragers die zich vrijheden veroorloven zonder de gemeente erin te kennen.

3. Nieuwe missionaire initiatieven en vormen zijn volgens Te Velde eenvoudig te vinden. Verdubbel, verdrie- of verviervoudig het aantal preekplaatsen. Wij moeten ons als kerken binnenstebuiten keren. Houd 's morgens als gemeente één gezamenlijke dienst in het grote kerkgebouw, ga 's middags uiteen in vier kleine samenkomsten, laat ook gerust bekwame gemeenteleden voorgaan. Voor deze aanpak hoeft de kerkorde niet eens aangepast te worden. Het klinkt allemaal mooi. Maar hier beginnen toch wat dingen door elkaar heen te lopen. Voor het beleggen van evangeliserende samenkomsten hoeft inderdaad de kerkorde niet aangepast te worden. Maar voor een dergelijke aanpassing van de erediensten is dat onontkoombaar. We hebben als kerken de afspraak dat de kerkenraad de gemeente tweemaal per zondag zal samenroepen. Waarbij de regels over orden van dienst en te zingen liederen (art. 65 en 67 KO) in de zin van de Koersbepaling van Zuidhorn gelden. In één van beide diensten zal als regel ook de Heidelbergse Catechismus bepreekt worden (art. 66 KO). Hoe geef je daaraan gestalte in het voorstel van prof. Te Velde? Maar of je de gemeente nu op één plaats of op verschillende plaatsen 's middags samenroept - sinds wanneer mogen bekwame gemeenteleden voorgaan in de dienst van het Woord? Gezien het hele kader zal het niet gaan om een 'leesdienst', maar om gemeenteleden die een eigen verhaal vertellen. Hebben de kerken niet zorgvuldige procedures afgesproken om de dienst van het Woord te beveiligen? Zodat niemand toegelaten wordt dan na kerkelijke toetsing? Deze opmerkingen van prof. Te Velde roepen heel wat vragen op.

4. In het verlengde van de vorige opmerking is de vraag te stellen of je om missionaire gemeente te zijn, de kerkdiensten moet aanpassen. Een kerkdienst is de ontmoeting van de Here met zijn volk. Dat is een openbaar gebeuren. Maar de spits is op de gemeente gericht. Drs. H. de Jong heeft in zijn lezing *De zondagse preek: spitsuur van de Heilige Geest* (uitg. in eigen beheer, 2005) er behartigenswaardige dingen over gezegd. Een evangelisatiesamenkomst is wezenlijk wat anders dan een kerkdienst.

5. Prof. Te Velde roept op om te experimenteren met nieuwe vormen, zonder alles vooraf vast te leggen. Sla de missionaire praktijk niet dood met de kerkorde. Je mag ook *zoeken*. Het kerkrecht kan de praktijk ook volgen, het hoeft niet allemaal met rabbinale goedkeuring. Bezinning is compenseren van een gebrek aan durf, je moet gewoon aan de slag gaan. Van deze opmerkingen begrijp ik eerlijk gezegd weinig. We gunnen elkaar de nodige ruimte binnen de gezamenlijk vastgestelde grenzen. Maar wat deze grenzen als zodanig raakt, hebben we afgesproken als kerken daarover samen te beslissen. Zie art. 84 KO. Moet er in de kerkelijke spelregels iets gewijzigd, aangevuld of veranderd worden, dan doen we dat niet op eigen houtje, ook niet als kerkenraad. Het staat er met zoveel woorden. We doen het als kerken met elkaar. Dat kun je niet relativiseren met een neerbuigende term 'rabbinale goedkeuring'. Bovendien gaat het niet slechts om praktische regels die je achteraf vastlegt. In veel van de kerkordelijke regels is een bijbels principe vormgegeven. Jammer dat uitgerekend de hoogleraar kerkrecht dit zegt. Je spreekt toch met een zeker gezag. En geheid gaan er mensen mee aan de loop om er verdergaande vrijbuitery mee te verdedigen. 't Ligt ook wel lekker in de markt: ach, al die regeltjes ook... En intussen krijg je steeds meer de situatie dat ieder doet wat goed is in eigen oog.

6. Het is eveneens jammer dat bezinning onder de noemer 'compenseren van gebrek aan durf' wordt gebracht. Doe je daarmee degenen recht die pleiten voor bezinning om voor God en mensen verantwoord bezig te zijn? Zo word je wel erg makkelijk weggezet. Zoals je je ook afvraagt waarom tussen neus en lippen door gepleit wordt voor bijbelkringen waaraan ook belijdende christenen uit andere kerken deelnemen, om zo samen je buurt te bereiken. Uit

welke kerken dan? En hoe verhoudt zich dat met het kerkelijke en gereformeerde karakter van de evangelisatie, zoals art. 26 KO daarover spreekt? In ieder geval zou iets meer bezinning op al deze punten ons als kerken niet misstaan.

Afgesloten op 5 oktober 2007.